

הדרן היומני

עלון יומי ללומדי הדרן היומני יו"ל ע"י "מדרשית הדרן היומני פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קעב קעג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדרן

מדבר שקר תרחק!

בין ההלכות שהביאה הגמ' בכתיבת השטר אמרו בשם רב שאמר לספריה וכן אמר להו רב הונא לספריה כי קיימיתו בשילי כתבו בשילי ואע"ג דמסין לכו מילי בהיני כי קיימיתו בהיני כתבו בהיני ואף על גב דמסין לכו מילי בשילי. כלומר יש לכתוב את מקום כתיבת השטר אף שעניינו מוסב על מקום אחר. כתב הרמ"ה, שאין לבאר את הענין כפשוטו שאמר להם שלא ישנו את המקום, כיון שבכך עוברים על "מדבר שקר תרחק" ועיין באורך באות קח אף ביאר את הסוגיא. מדברי הרמ"ה למדנו ש"מדבר שקר תרחק" מוסב על שינוי מן המציאות, אמנם מדובר בסופר הכותב שטרות כלפי ה"ד" אולם כבר הבאנו בעבר שהנושא בשקר האמור בתורה הוא כלפי עדות שקר.

הגר"י פערלא על הרס"ג (עשה כב) האריך הרבה בדברי הראשונים האם איסור שקר הוא רק בדיני הבית דין או אף במילי דעלמא, והביא את דברי הרמ"ה בסוגיא שלנו שנאמר איסור שקר מדין תורה על כל דבר. ועי' באריכות דבריו שלבסוף נוקט שבמילי דעלמא אין איסור תורה, אך מאידך מרחיב את האיסור של שקר, שאינו רק בעדות אלא בכל המסתעף לדיני וענייני בית הדין. הארכנו הרבה בענין השקר, ועי' לעיל עיונים על הדרן לדף לב. וכן בעיונים על הדרן למסכת בבא מציעא כב, ב, כ, שם הארכנו במקורות וכו'.

כתב החזון איש (אמונה ובטחון ז, יג) וראוי לקבוע הדיבור במדת האמת המתוקנה ובמדת השקר המקולקלה, כי חז"ל החמירו בזה מאד וקלקלה מצוי מאד והפסדיה עצומים. והנה שינוי הדיבור מאמתת המדובר בשם שקר יקרא, וגנות השקר אינו בשביל המרמה שבו שמשמשם בשקר בשביל ריוח המקווה לו ברמותו את רעהו, אלא אף השינוי שאינו משמש לגורם של אונאה, בסיפור דברים של מה בכך, בשם שקר יכונה, ובכלל עון השקר הוא, וכמו שאמרו ב"מ (כג, ב), בהני שלתן מילי עבידי רבנן דמשנו במילהו במסכתא כו', הנה הותר הדבר רק משום שפאן הגדת האמת יש בו מן הגנות ונבחר כאן השינוי והגלזה מן האמת, אבל בדברים אחרים כיוצא בהן אף שהן דברים של מה בכך ואינו גורם בשקר שום הטעה לחברו בכלל שקר הוא.

וכבר הפלגו חכמים לדבר בסנהדרין (ז, א) א"ל הוא מרבנן כו' דאי הווי יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הווי משני בדברי, זימנא חדא איקלעי להווא אתרא קושטא שמיי ולא הווי משני דיבוריהו ולא הווי מייית איניש מהתם בלא זימנא נסיבי אתתא מנהון והווי לי תרתין בין מינה יומא חד הווי יתבא דביתיה וקא חייפא רישה אתאי שיבתא טרפא אדשא סבר לאו אורח ארעא אמר לה ליתא הכא שכיבו לי' תרתין בין כו', הרי שינוי קל עונשו מיתה ר"ל.

ואמרו (שם ז, א) כל המחליף דיבורו כאילו עובר עכו"ם כתיב הכא והייתי בעינו כמתעטע וכתביה התם הבל המה משה תעוועים, ומבואר דדברי יעקב אבינו ע"ה לולא שהתרו ע"פ רוח"ק שפרתה של רבקה, היה דבר חטא שהחמירו בו כאילו עובד עכו"ם. ואמרו שם (ק, ב) צא ממחיצתי שכן כתיב דובר שקרים ל"י לנגד עיני ואמרו חגיגה י"ד ב' כשאתם מגיעים לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים משום שנאמר דובר שקרים וגו'.

והא דמצינו בגמ' שינוי בדיבורם כמו שאמר עולא ב"ק י"א לא מני, הוא בכלל הני תלת מילי שהיו חוששים שאינו לפי מדת הדרן ארץ להתירס נגד חכם פלוני, ונחששו שהחכם שגע בהן ויבוא הדבר לידי הקפדה ומצאו דרכי שלום לשנות בשביל זה.

והדבר מוכרח שהרי יש כאן שאלה למה השתמטו הלא חובת החכם להגדיל תורה ולהאדירה, ואסור למנוע בר, ומי התיר להשתמט, וע"כ שמצא בגון הזה חששות שאדם צריך להתרחק מהן ולא להכנס בסנינות, ואם הותר לו למשוך ידו מפלפולה של תורה כדי לשמור על מדת הזהירות והזריזות, הותר גם כן לשנות.

ואם שנאוי הוא השקר הקל שאינו פוגע בחברו בשקר, משנה תועבה היא המרמה שחץ שחוט לשונם דבר מרמה שכונן כזבי כדי להוליק את רעהו שולל, וקראו חז"ל לחלי הזאת גנבת דעת, ואמרו בגמ' חולין (ז, א) אסור לגנוב דעת הבריות אפילו דעתו של עכו"ם והארכו שם בגמ' בפרטים הרבה.

וכ' הרמב"ן בפ"י התורה (בראשית לד, יג) דאנשי שכם היו נדונים למיתה מן הדין שלא היו שומרים ז' מצוות ולא קבעו דינים והרי תפשו את דינה ועינו אותה, ומכל מקום לא הסכים יעקב אבינו עמהם מפני ששימשו בגנבת דעת אחרי שלב אנשי שכם היה בטוח באמנתם ובישרת לבם שלא יעשו מערעם. ומה עצמו פשעי נוכל שברב שקידתו לחקות את התלמיד חכם בלבבו ובדיבורו ובתנועותיו עד שרכש לבות בני עירו לבטוח בו ולהאמינו, ובבטחון זה עושה סחורה להפיח כזבים לתועלתו, ולהרבות הוות למלא כיסו, ובחלקות יכסה ערמו, משים עצמו כתמים לא ידע מרמה, וכאילו כל דרכיו מישרים, הולך תמים ודובר צדק.

אם מגונות חן מדות משתנות לשעתן, זרבו מן משתנות כשהן מתמידות, ההתמדה משרטטת בצורת הנפש שרטוט יציב וקיים, ומראה הפרצוף ותבניתו משאיר אחריו התמדת המעשים הטובים והרעים של בעליה.

בו אדם שדיבר שקר לשעתו צורתו צורת אדם, ויש בו חטא, אר המתמיד

בשקרו צורתו שקר, ואישיותו נעדרת, ואיך יקח מוסר שיסודו אמת וחומתו אמת, אך גם במוסרו יתעטע בתעוועי מרמה חלי אנוש ולא יחוש.

סיכום הדרן

נושא: ב' אנשים הזחים בשמותם. דיני ערב.

(עי' בראשונים לקשר בין דברי המשנה להלכות הנשנות בפרק זה). **ב' אחים** האחד עשיר והשני עני שקיבלו בירושה בית הבד ובית המרחץ **המיועד להשכרה לאחרים**, חולקים בשכר. אם **שימושם מיועד לבני הבית**, אומר העשיר לעני הבא את זיתך ועבדיך והשתמש, כלומר מפסיד העני ואינו יכול להשכיר לאחרים.

ב' אנשים ששמותיהם זהים ודרים בעיר אחת, **אינם יכולים** להוציא שטר חוב אחד על השני. **ואין אדם אחר** יכול לתבוע אחד מהם, כיון שיטען שאינו הלווה אלא השני. **אם נמצא בין השטרות** שובר שכתוב בו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות של שניהם פרועים. **וכדי שיוכלו להסתדר** הם כותבים אף דור שלישי היינו יוסף בן שמעון בן פלוני. **ואם אף דומים** בשמות בדור השלישי יכתבו סימן או נוסף כגון גבוה נמוך, או כהן וכד'. **מבואר בגמ'** שיעלו בדרות עד שהיה חילוק.

בא שטר **לביית דין של רב הונא** שהיה כתוב בו **"אני פלוני בן פלוני ליתני ממך מנה"**, **אמר רב הונא** לשון "ממך" יכול להתפרש על כל אדם בעולם ואינו יכול לגבות בשטר זה. **אמר רב חסדא לרבה** עיין בהלכה זו, שבערב ישאל אותך רב הונא בדון זה. מצא רבה ברביא שמבואר בה, גט שיש בו עדים ואין בו זמן, **אמר אבא שאול** אין כתוב בו "גרשתיה היום", כשר. מבואר שהכוונה ליום שבו הגט יוצא, א"כ הוא הדיון בשטר שכתוב בו "ליתני ממך" הכוונה למחזיק בשטר. **אמר אבוי**, סבר אבא שאול בגט כשיטת ר"א שעדי מסירה כרתי ולכן בדיעבד מועיל בלא זמן, אולם בשטר הלוואה יש לחוש לנפילה. **אמר רבה**, שלא חוששים לנפילה. **והראיה** מהמשנה ששני אנשים עם שמות זהים אינם יכולים להוציא שטר אחד על השני אולם הם יכולים להוציא על אחרים, ואם תחוש לנפילה יטען הנתבע שהוא חייב לאחר. **ואבוי סבר**, שאין לחוש לנפילה לא שכיחה שיפול מאדם ששמו "יוסף בן שמעון" וימצא אדם בשם זהה. אולם לחוששים לנפילה בעולם, והרי יתכן שנפל שטר וכל אדם יכול לגבות בשטר שכתוב בו "ליתני ממך".

מבאר הגמ', שכאמור במשנה מדוקדק שב' אנשים בשמות זהים יכולים להוציא שטר על אדם אחר, **שסבר התנא** באותיות נקנות במסירה ואף אם מסר לרעהו ששמו זהה יוכל לגבות בהן כדיו. **ואילו בבריייתא מבואר** שאינם יכולים להוציא שטר על אדם אחר, וסבר התנא של הבריייתא שאין אותיות נקנות במסירה, ויטען הנתבע שאין הוא חייב אלא לשני, ואין לו שטר על מכירת השטר. **וי"א** שלכ"ע שטרות נקנים במסירה, והתנא של המשנה סבר שאין צריך להביא ראיה על הקנין. **והתנא של הבריייתא** סבר שצריך להביא ראיה. **ונחלקו בדבר אבוי ורבה**, **אבוי** סבר שצריך להביא ראיה, ממה שלמדנו בבריייתא שהחזיק אחד מן האחים שירשו שטר על אביהם, מוטל עליו להביא ראיה שהאחים נתנו לו ולא חטף מהם, א"כ כל אדם שטוען שקנה שטר חוב צריך להביא ראיה. **רבא חולק** וסובר שכל אדם אינו צריך להביא ראיה על רכישת השטר, אבל באחים הדין שונה כיון שמצויים ייתכן שאחד חטף. **וי"א** שרצא דקדק מהבריייתא הנזכרת דזוקא אחים צריכים להביא ראיה היות ומצויים אחד אצל השני אבל שאר אנשים לא. **ואבוי חלק** כיון שאחים יודעים להזהר והיה צד שאינם צריכים להביא ראיה כשאר אנשים, קמ"ל.

מבואר בבריייתא החולקת על כל האמור לעיל, שב' אנשים עם שמות זהים יכולים להוציא שטר חוב ביניהם וכן על אחרים. **ונחלקו** האם כותבים שטר ללוה לבדו, **התנא של המשנה סבר** שכותבים שטר ללוה לבדו, ויכתוב שטר בתורת לוח ויהפכו להיות מלוה, ולכן סבר שאין יכול להוציא שטר על חברו. **והתנא של הבריייתא סבר** שאין יכולת ללוה לבדו, ואין חשש זה.

למדנו במשנה שאם נמצא שובר על שם שיש ב' אנשים עם שם זה, שטרות של שניהם פטורים. **מדוקדק** שבלא השובר הם חייבים, למרות שלמדנו שאין אחר מוציא עליהם שטר. **לדעת רבי ירמיה**, מדובר שבשובר אין דור שלישי ובשטר חוב יש דור שלישי. **לדעת אבוי**, מדובר ששהי אנשים עם שם זהה באו לגבות מלווה אחד, ונמצא בידו שובר אחד שניהם אינם יכולים לגבות.

לפני מותו אמר לבנו ששטר אחד בין שטרותיו פרוע ואינו יודע מהו, אינו יכול לגבות אף שטר. **יש ב' שטרות** של אותו לווה, יכול לגבות רק את השטר הנמוך.

אמר רבא אמר לחברו שטר חוב שלך שנמצא בידי פרוע, השטר הנבזה פרוע. ואם אמר לשון חוב שבידי פרוע, הכל פרוע. **וביאר רבא לרבינא** שאם במכר אמר לו שדי מכורה, אין אומרים השדה הגדולה מכורה **שיד בעל השטר** על התחתונה.

לא נובה מן הערב תחילה א"כ אמר שיגבה ממי שירצה. לרשב"ג אם יש נכסים ללוה בכל אופן לא יגבה מהערב. **וכן היתר רשב"ג** אומר אם היה ערב על כתובת הערב **כאשר מגרשה** בעלה צריך לידור ממנה הנאה, שמא עשה הבעל עם האשה קנוניא ואחרי שתוציא כתובתה מנכסי הערב יחזיר אותה.

ביאור רבה ורבי יוסף, שאין לגבות מהערב כאשר הלווה קיים, **כיון** שטוען למלוה אני אחראי על פלוני, אני מעמידו לך שחשך שנמצא בידי פרוע, **תמה ר"ב** שאין הבנה בדיון זה. וביאר שכוונת המשנה לא יתבע את הערב ראשון. **ומביאה הגמ'** בריייתא שכך כוונת המשנה. **אמר רב** המקור לערב שמתעבד ללא קנין, מהזדה שהיה ערב על בנימין. **שאל רב חסדא** ששם היה "ערב קבלן". **אלא אמר רב יצחק** המקור ממשלי "לקח בגדו כי ערב זר ובעד נכריה חבלהו" וכו', **מבואר** שבדיבור בעלמא. **לדעת אמיר** שיעבוד הערב תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי אם אסמכתא קונה או לא. **תמה רב אשי** והרי אנו סוברים שאסמכתא לא קונה, ויש ערבים. **אלא ביאר רב אשי** שמתעבד הערב בהנאה שיש לו ממה שסומך עליו המלוה.